

Türk xalqlarının milli-mənəvi zənginliyində Qərbi Azərbaycanın bir mədəniyyət ocağı olaraq rolu böyükdür. Bu qədim yurd yerlərimiz ucu-bucağı görünməyən bir rəngarəngliklə səciyyələnir. Əfsanə, rəvayət, nağıl, dastan, atalar sözü, məsəl, tapmaca, mərasim folkloru, etnoqrafik əsrarəngizlik səviyyəsində Qərbi Azərbaycanın tarixi-mədəni yaddaşı mükəmməldir.

Aşıq yaradıcılığı bu möhtəşəmliyin ana axarını müəyyənləşdirməklə, həm də onun mədəniyyət kodu olaraq etnopoeziya səviyyəsində yaranış və ötürülmə formulasını diqqət önünə gətirir. Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin bu yaxınlarda geniş

ışıq tuta bilmək gücündədir. Regionun tarixi abidələri, qayaüstü yazılar, müxtəlif daş heykəllər, sərđabelər, coğrafi adlar və onların ehtiva etdiyi məzmun bunun bariz nümunəsidir.

Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin gördü-

aparılmışdır.

Aşıq yaradıcılığı ayrı-ayrı mühit və şəxsiyyətlərin təmsalında həmin prosesləri izləmək və ümumiyyətlə, toplumun tarixi yaşam tərziini əks etdirmək baxımından dəyərli qaynaqdır. Mühitin qaynar söz axarı və kitabdakı İrəvan aşıq mühiti təmsalında verilən bilgiler zaman-zaman böyük itkilərin də yaşandığını diqqət önünə gətirir. Dədə Gözlü, Dədə Heykəl, Dədə Qürbət kimi ustadlar yetirən İrəvan aşıqlığı 20-ci yüzilliyin əvvəllərindən öləzimlərlə, aşıqlıq təmsalında sıradan çıxma ilə səciyyələnib. İctimai-siyasi mü-

Qərbi Azərbaycan – aşıqlar yurdu

ictimaiyyətə təqdim etdiyi "Qərbi Azərbaycan aşıqları (poeziya antologiyası)" kitabı bunun göstəricisidir.

Ümumiyyətlə, son dövrlərdə Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin bir-birinin ardınca nəşr olunan "Ozan-aşıq ensiklopediyası" (iki cildə), "Aşıq deyişmələri", "Aşıq təcnisləri", "Aşıq gözəlləmələri", "Aşıq Ələsgərlə bağlı dastan-rəvayətlər", "Aşıq divaniləri və müxəmməsləri", "Ustad nəfəsli saz-söz ərməğanı" və s. kitabları qədim milli varlığımızın təsdiqi kimi dəyərlidir. "Qərbi Azərbaycan aşıqları (poeziya antologiyası)"nın giriş yazısında bu məqam xüsusi olaraq vurğulanır. Xatırlanır ki, ozan-aşıq mədəniyyətinin mühüm bir qanadı tarixən indiki Qərbi Azərbaycan mahallarından boy göstərib. İrəvan, Zəngəzur, Göyçə, Dərələyəz, Ağbaba, Qaraqoyunlu və Dərəçiçək-Lori-Pəmbəkdə 100 illər boyunca ustad sənətkarlar, azman aşıqlar dilimizin, ruhumuzun, mədəniyyətimizin güc-qüdrətini Azərbaycan və oğuz-türk dünyası boyunca yaşadaraq şöhrətləniblər. Qərbi Azərbaycanın madidi və mənəvi atlası bütün parametrlərdə arxaik qatdan üzübəri gələn proseslərin zənginləşməsinə, etnik müəyyənliyin bir normativ olaraq prinsipləşməsinə bağlıdır.

Qərbi Azərbaycan aşıqları şeir antologiyası ayrı-ayrı aşıq mühitləri və ocaqları səviyyəsində tarixi axarın mənzərəsini bütün gücü ilə əks etdirmək təsəvvürünə xidmət edir. Coğrafi ərazi olaraq on doqquzuncu yüzilliyin başlanğıcından bu yana imperiya siyasətinin tendensiyalı yanaşmaları ilə üzlişən bu region türkün qədim mədəniyyət mərkəzlərindən biri kimi özündə çox mətləblərə

yü gərəklı iş həmin zənginliyin bir başqa mənzərəsidir və daha çox faktura ilə diqqət önünə gəlir.

"Qərbi Azərbaycan aşıq mühitləri" başlığı altında antologiyanın bir araya gətirilərk nəşri folklorşünaslıqda ilk addımdır. Düzdür, Göyçə, Dərələyəz aşıq mühitləri ilə bağlı müəyyən toplular nəşr olunaraq geniş auditoriyaya çatdırılmışdır. Və müəyyən sənətkarların şeir topluları ayrı-ayrı zaman kəsiklərində ışıq üzü görmüşdür. Mühitin ümumi aurası, sənət ənənəsi haqqında Əməkdar elm xadimi, professor M.Qasımlı konseptual təhlillər aparmışdır. Bu toplu isə özlüyündə sonrakı araşdırmalar üçün davamlı qaynaq funksiyasını yerinə yetirir.

Folklorşünas alimlər – Əməkdar elm xadimi M.Qasımlı, prof. M.Allahmanlı, Əməkdar mədəniyyət işçisi M.Nəbiyev və dosent A.Məmmədlinin fədakarlığı sayəsində geniş ictimaiyyətə təqdim olunan yeni toplu ilk dəfə olaraq əhatəliyi və mühitləri bir araya gətirmək cəhdi ilə mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Burada əksini tapan bir sıra sənətkarların adları müəyyən folklorşünasların təhlillərində xatırlanmalarla diqqət önünə gəlsə də, bir qismi haqqında, demək olar, elə bir bilgi də yox idi. Hətta mühit təmsalında da bu vəziyyət özünə yer alır. Məsələn, İrəvan aşıq mühiti, Zəngəzur aşıq mühiti, Dərəçiçək-Lori-Pəmbək aşıq mühiti bunun örnəyidir. Çar Rusiyasının Azərbaycanı işğal etməsi ilə başlayan tənəzzül bu və ya digər şəkildə bu mühitlərin bir mədəniyyət ocağı olaraq təcridi səviyyədə sıradan çıxarılmasına yönəlmişdi. Sovetlər dönəmində bu mərkli siyasət daha kəskin, həm də nümayişkarənə şəkildə

hitin mərkli tendensiyası 19-cu əsr boyu müxtəlif aspektdə aşınmaları qaçılmaz etmişdi. "Qərbi Azərbaycan aşıqları" antologiyası da sərgilədiyi mənzərə ilə bunu nümayiş etdirir. Zəngəzur, Qaraqoyunlu, Dərəçiçək-Lori-Pənbək aşıq mühiti təmsalında bu təsəvvürü faklaşdırır.

Göyçə, Dərələyəz və Ağbaba mühitləri təmsalında görülən işlər, sənətkarlarla bağlı bilgiler həm də sistemli təhlillər üçün əsaslı material verir. Son dövrlərdə ayrı-ayrı bölgələrlə əlaqədar ışıq üzü görünən antologiyalar, məsələn, "Göyçə folklor antologiyası", "Ağbaba folklor antologiyası", "Dərələyəz folklor antologiyası" və s. geniş müstəvidə prosesin dönməzliyini diqqət önünə gətirir. Tarixçilərin, dilçilərin, folklorşünasların, etnoqrafların, musiqişünasların gördüyü gərəklı işlər özlüyündə həmin coğrafi bölgəyə, qədim sakinlərin öz dədə-baba yurdlarına qayıdış konsepsiyasını strateji xətt olaraq səciyyələndirir. "Qərbi Azərbaycan aşıqları" antologiyası da həmin mühitlərlə həssaslığın örnəyi olaraq meydana çıxmışdır.

"İrəvan çuxuru", "Göyçəgölü", "Dərələyəz gəraylısı", "Cəllili", "Ağbaba gözəlləməsi" və bu sıradan olan başqa möhtəşəm saz havaları milli-tarixi düşüncə və yaddaşımızı oyaq saxlayan çox mühüm, vacib qaynaqlardır. Çünki bu havaların melodik ruhu kimi, adı – toponimik ovqatı da bizi Qərbi Azərbaycanımıza – İrəvanımıza, Zəngəzurumuza, Dərələyəzimizə, Göyçəmizə, Vedibasarımaza səsləyir, oradakı dağın-dağın, yer-yurd ətrinin bizim könlümüzdəki, damarlarımızdakı tarixi-genetik dalğalanma ilə dopdoğma olduğundan xəbər verir.

Miskin Abdal, Ozan Heydər, Ozan Cəlil, Ozan İbrahim, Xəstə Hasan, Qarani, Ululu Kərim, Şenlik Çıldırılı, Çorlu Məhəmməd, Ağ Aşıq, Aşıq Ali, Məhərrəm Alçalı, Ağkilsəli Musa, Əsəd Rzayev, Məhəmməd Rzayev, Sadiq Sultanov, Çobankərəli Aşıq Cəfər, Sallı Aşıq Cəlil, Aşıq Qəhrəman və s. ayrı-ayrı sənətkarlar təmsalında özünü göstərən sənət ənənəsi Qərbi Azərbaycan aşıqlığının mədəniyyətə verdiyi əvəzsiz töhfələrdir. Bütünlükdə, bunlar tarixi axarın aşıqlıq təmsalında sərgilədiyi mənzərədir və əvəzsiz nəsnə olaraq yaddaşlarda qorunmaqla gediləcək yolun dönməzliyinə həssaslığı nümayiş etdirir.

Mənsurə İSMAYILOVA,
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji
Universitetinin dosenti